

PROBLEMI ŽENE U MEĐUNARODNOJ GODINI ŽENE

Davor Šarić

Ni o kome sigurno nije napisano tako zanosnih, poetičnih, a isto tako i crnih, sarkastičnih stranica kao o ženi. Uzvisivana i ponižavana istodobno, žena je vrlo često bila i ostala osoba obožavanja i prezira. S jedne strane njezina plemenitost i požrtvovnost — majka i zaručnica — s druge ljubomora i osvetljivost — zavodnica i prevrtljivka — žena je u svojem generičkom pojmu, paradoksalno, simbol ljubavi i okrutnosti. Oko nje se stvarao mit i legenda, ispreplitao blagoslov i prokletstvo.

Možda je djelomično i sama za to kriva. U borbi za svoje mjesto u društvu i ona je često upadala, a još i danas upada, u razne krajnosti. Mnogi su joj se stoga nepravedno osvećivali, kao što su je jednako ponekad drugi nedomišljeno obožavali. Na žalost, doživjela je i još i danas doživljava mnoge nepravde.

Žena — predmet razonode

Ne treba se puno domišljati. Sjetimo li se davnih mitova ili poganskih legenda, odmah ćemo vidjeti da je vrlo rano žena bila zamišljena kao dodatak. Hedonizam je uvijek shvaćao ženu kao simpatičan predmet ili životinju koja je sposobna uživati i razveseljavati. Unatoč tolikim osvješćenjima žene i muškarca, ta se predodžba, čini se, ni danas nije promijenila. Najbanalnija uloga koja joj se najradije nudi jest uloga izazovne ženke. Pornografija, pornoskopija, pornologija u ovom našem potrošačkom i hedonističkom svijetu pretvaraju ženu u najrafiniraniji predmet razonode potrošačkog društva. Manevriranje s ženskim svojstvima i osjećajima pretvorilo je ženu u igračku, a njezine draži u novac. Ovo društvo koje pokušava sve unovčiti i konsumirati otkrilo je u ženi neiscrpiv rudnik na tržnici seksualne manije. Gotovo na kutu svake ulice, u svakom kiosku — u vašoj redovitoj publikaciji — možete kupiti i ženu. Ona je danas, u času njezine povijesne emancipacije, neopazice postala prodajno-erotičko-razonodna roba, glavna atrakcija ilustriranih publikacija i gotovo svih vrsta mass-media sredstava. Dok ju je literatura samo opisivala, film je sa svojim naglaskom na vizualno skrenuo u posljednju fazu razobličenja žene. Dovoljno se sjetiti samo nekih naslova, kadrova i prizora. Reklame i plakati prevršili su opet svaku mjeru. Žena tu postaje predmet koji valja kupiti makar u obliku neke ulaznice.

Smišljena je i vrlo uspješna propaganda potrošačkog društva u kojemu je žena postala predmet potrošnje. I što je najtragičnije sve više se među mladim svijetom stvara takav mentalitet, tako da se žena vidi samo u tom objektivu. To joj onda postaje jedini poziv, kojemu ona daje svoj unutrašnji i vanjski pristanak, te tako prisustvujemo, piše Odette Thibault, najcrnijoj alijenaciji u povijesti. Zvanje, uloga, socijalni položaj, kaže ona, to se gotovo i ne postavlja pred mlade. Pred mladi se ženski svijet stavlja jedini poziv: da zna ugoditi, jedini cilj: da zna zavesti.

Znamo da to nije sve što moderno društvo nudi ženi, ali je to, svakako, najbučnije i najkomercijalnije. I dok toga ima u tolikoj mjeri, žena će umjesto zdravog razvoja i stjecanja svojega ugleda, unatoč svoj svojoj emancipaciji i ravnopravnosti, sve dublje padati u ponor svojega vlastitog opredmećenja i moderne kupoprodajne alijenacije, zaključuje spomenuta spisateljica.

Žena — služavka i servis

Vjerojatno zbog svoje prirodene ženske revnosti i skrbi — da i ne spominjemo njezinu zadaću majčinstva i ulogu u obiteljskom zajedništvu — žena je u svim kulturama i civilizacijama bila domaćica. To je u stanovitom pogledu i danas poziv žene i majke. No taj njezin vrlo cijenjen i dosta mučan posao u modernom svijetu, koji kao da cijeni samo javne poslove, sve više gubi na cijeni i u neku ruku postaje privjesak i dodatak radnom vremenu žene društvene radnice. Naime u utakmici sa standardom i društvenom modom, žena spontano prihvaća javnu službu; ne sviđa joj se da bude samo kućna služavka i obiteljski servis. Stvar se time doista mijenja, samo na štetu žene. Umjesto da joj pripadne samo majčinska uloga i domaćinska briga, ona na svojim ramenima nosi svoje radno mjesto i vrijeme, a uz to je, ponovno, kućni servis i služavka. Unatoč, dakle, sve boljem uključivanju žene u radne procese suvremenog društva žena ponovno ostaje žrtva.

U pitanju je, čini se jedan krivi mentalitet, koji je nekoć sputavao ženu da pristupi javnim službama, a koji i danas, kad ju je pripustio na javnu pozornicu, još uvijek sumnja u njezine sposobnosti i ponovno je na svoj način zapostavlja gledajući u njoj samo kućni servis i pomoćnicu. Takav mentalitet i danas sputava položaj žene i ne dopušta joj da se razvije i napreduje afirmirajući se sve bolje u javnom, društvenom životu.

Nešto se ipak mora mijenjati, a kad se mijenja jedno, onda se redovito mora mijenjati i drugo. Ili će se ženi priznati njezina vrijednost u »sitnim« kućnim poslovima, i u tom slučaju osigurati njezin ugled i njezina egzistencija, ili će se, nudeći joj posao u tvornici, uredu, na radilištu ili na polju, prihvatiti zajednička obaveza u »njezinim« kućnim poslovima. Ako žena može ili, još gore, mora biti fizička ili bilo koja druga društvena radnica, onda i muškarac može i mora biti — domaćica, dotično spomenuta služavka i servis.

Drugotna uloga žene

Nema sumnje, i priroda je tome djelomično doprinijela, žena je u svim društvima u javnom životu imala drugotonu ulogu. Priča o Amazonkama, nekoliko Herodotovih vijesti o ženi u starom Egiptu kao i stanovite teze o funkciji žene u doba tako zvanog matrijarhata više su odraz naravnih težnja da se žena izjednači s muškarcem, odnosno da se istakne i njezina vrijednost, negoli stvarna potvrda gospodstva žene u dotičnom društvu. Novija se povijest, znamo, uporno trudi, da uspostavi ravnotežu i »jednakost« između oba spola. No u želji da se to bar mehanički ostvari ne samo da ne uspijeva, nego često postiže suprotne posljedice.

Ističući vrline i sposobnosti, dotično potrebu ravnopravnosti žene s muškarcem u svakom pogledu, ne možemo ipak tu ravnopravnost svesti na mehaničke zakone i statističke brojke. Nije, naime, dovoljno ženu proglasiti ravnopravnom, niti je dosta dati joj neko zaposlenje. Time naravno ne mislimo to isključiti ili omalovažiti. Međutim, takav način oslobođenja i afirmacije žene u društvu, ako se ne vodi računa o drugim faktorima, neće donijeti mnogo koristi, a često će imati po ženu samo negativne učinke. U suvremenom potrošačkom društvu u kojemu čovjek sve više postaje stroj za proizvodnju, kupovanje i konsumaciju — žena će u mnogim slučajevima u surovoj utakmici postati prva žrtvom.

Nije možda zgodno govoriti o prvotnoj i drugotnoj ulozi. Jer ako se tako postavlja pitanje, onda uvijek netko mora vršiti prvotnu, netko drugotnu ulogu. Možda bi bilo bolje, ne niječući da su sve službe i uloge dostupne ženi, isticati ili, zapravo, revalorizirati posebnu ulogu žene u društvu. Ako je išta vrijedno u našem životu, vrijedna je uloga majke; a i u javnim službama, kad smo na tome, ima odgovornih i značajnih mjesta koja po samoj naravi stvari bolje odgovaraju ženi. No stvar se ovdje u prvom redu postavlja u mijenjanju shvaćanja i novom vrednovanju uloge žene kao žene u društvu, u revaloriziranju njezinih sposobnosti i doprinosa u zajednici. Drugim riječima, moderno se društvo ne smije zaustaviti na običnim proklamacijama i mehaničkim nivelacijama, nego isto tako mora raditi na stvarnoj afirmaciji žene i njezinu integralnom uključenju u sve tokove javnog života, ali istodobno posvetiti više pažnje njezinoj osobnoj izgradnji, stvarnim pravima i društvenoj sigurnosti.

Žena je prije svega žena

Pri pokušaju izjednačenja spolova često se brkaju osnovni psiho-fiziološki zakoni i pojmovi. I to ponovno na štetu žene. Jer, koliko tradicionalna inferiornost žene ponizuje ženu, toliko mehanički postupak »izjednačenja«, ne vodeći računa o posebnostima i odlikama žene, otvara priliku za novu alijenaciju žene. Naime, stalno se upada u istu pogrešku: u utakmici s muškarcem pošto po to se žele u ženi probuditi i njoj pripisati neki muški kvaliteti. No s druge strane nikome i ne pada na pamet da muškarcu pridaje ženske oznake, ili pak, što bi bilo najkorisnije, da sa stvaranjem novog društva i nove kulture gradi i učvršćuje i novi ugled žene na njezinim stvarnim, prirodnim odlikama: nezamjenjivoj ulozi u obitelji, u školi, na mnogim radnim mjestima, službama i funkcijama, jednom riječi: u društvu. Dakako, valja ovdje pohvaliti i žene i sve one koji su im pomogli da dopru u sve službe modernog svijeta, ali ih isto tako valja upozoriti da se afirmacija žene ne može u potpunosti ostvariti mehaničkim postupcima i statističkim tablicama. Potrebno je prije svega promijeniti dosadašnji kad jasni, kad pritajeni stav da je žena igračka, servis, dodatak ili pak rival muškarcu. Ne, žena nije ni jedno ni drugo. Ona je prije svega žena. Njoj pripada njezina ženska uloga u društvu. Samo tu ulogu valja valorizirati i cijiniti. Sposobna je da prihvati svaku službu; ali joj njezino radno mjesto ne smije oduzeti njezin poziv ženstvenosti i majčinstva.

Prema tome, koliko god je potrebno nastaviti borbu da se žena potpuno uključi u suvremene tokove općeg napretka, valja joj omogućavati šanse

i otvarati funkcije u skladu s njezinim prirodnim, tjelesnim i psihičkim, emotivnim i moralnim osobinama i odlikama.

Žena u Crkvi

Već duže se vremena postavlja i pitanje položaja i službe žene u Crkvi. Masovni pokreti žena, posebno u Americi, nisu zasada ni time zadovoljni. I Crkvi se predbacuje da je u prošlosti zapostavljala ženu i da je još i danas zapostavlja. Dok se s jedne strane priznaju zasluge Crkve za njezino stanovito oslobođenje, s druge joj se zamjera na njezinu učenju o pokornosti, šutnji u crkvi i prenatrženosti vječno sumnjive Eve. Svi crkveni odgovori o štovanju Marije, brojnih svetica, ulozi majčinstva, zaštiti žene u nerazrješivosti braka itd. — ne mogu razuvjeriti mnoge žene da je, unatoč tome, žena zadržala drugo, sporedno mjesto i u Crkvi. Žene smatraju da je i Crkva bila podložna društvenim strukturama i shvaćanjima i da je to razlogom da se nije dovoljno založila za ženu.

Naravno, o svemu se tome dade raspravljati. No u to se ovdje ne želimo upuštati. Činjenica je sigurno da je postojala međuovisnost između društvenih i crkvenih struktura i shvaćanja. U tom smislu koliko se je Crkva zalagala za ženu, koliko ju je uspjela osloboditi i uklopiti u crkveno zajedništvo, toliko je, čini se, bilo i propusta, sumnja i nedostataka, dobrim dijelom u skladu s mentalitetom i shvaćanjima dotičnog vremena.

Današnje se vrijeme i ne osvrće toliko na prošlost. Pa ni žene to onda ne zanima. Više ih zanima sadašnjost i budućnost. U tom pogledu one odavno postavljaju jasno pitanje: zašto Crkva ne pripušta žene u svoju unutrašnju službu? To sve više postaje žensko pitanje u Crkvi. Na jednom sastanku vrhovnih poglavarica ženskih redovničkih zajednica u Americi velika se većina izjasnila i za pripuštanje žene svećeničkom redu. U nas se, doista, ne postavlja to pitanje, ali nije isključeno da će se danas-sutra, kao što je pokazala jedna polemika u *Kani*, i u nas nametnuti taj problem. Naravno, nije u pitanju samo svećeništvo, u pitanju je mnogo šire područje, posebno sudjelovanje u upravi i odlučivanju, te raznim službama.

Doduše, na to mnogi već imaju spremljene odgovore. No i poslije svih odgovora i tumačenja ostaje isti zaključak: žena u Crkvi nije izjednačena s muškarcem. A zna se, s druge strane, da veliku većinu vjernika predstavljaju žene; njihov udio u praksi premašuje negdje brojku od 70%. Mnoštvo redovnica, na žalost, koliko god su u Crkvi, u stvari su izvan Crkve, prepuštene same sebi i svom vlastitom snalaženju. Doista, Crkva bi mogla u ženskom svijetu, kao što je to svojedobno upozorila naša katolička spisateljica Ljiljana Matković-Vlašić, naći nove izvore snaga.

Dakako, nameću se neki problemi. No kad žene govore o svojem pitanju u Crkvi, one ne vide teološko-dogmatskih zapreka, kao što ne osjećaju ni nekih naročitih psiholoških i socioloških smetnji, koje bi im *apriori* onemogućavale pristup u više crkvene službe i redove. Štoviše, nekadašnja služba đakonisa kao da im pruža potporu u njihovoj borbi i nadi da će vrijeme i u tome ispraviti mnoge nepravde učinjene ženi.

Ni ja ne vidim u tome teološko-dogmatskih zapreka. Sve što je dosada u tom pogledu rečeno može se jednostavno shvatiti i protumačiti u skladu s oblicima i shvaćanjima pojedinih razdoblja. No moram priznati, još uvijek naslućujem neke psihološko-sociološke smetnje, koje, ako ne predstavljaju zapreke, ono svakako ne idu u prilog pozivu žene da se prihvati pojedinih služba u Crkvi. A onima koji to pitanje rješavaju pomoću teološko-dogmatskih norma moglo bi se savjetovati da dobro promisle i ispitaju nije li preuranjeno i nezgodno i samoga Boga uvlačiti u ovo pitanje, i to s nakanom kao da bi i on zapostavio ženu kad je riječ o višenju kulturnih, religioznih i drugih crkvenih funkcija.

Prirodna priljubljenost žene uz Crkvu svjedoči duboku religioznost i vjernost žene Kristovu pozivu. Ako se k tome zna da je žena jednostavnija, skromnija, često u teškim situacijama i snalažljivija, a na neki način, kao majka i odgojiteljica, u stanovitim sredinama i nametljivija, onda nije na odmet preispitati dosadašnje crkveno stajalište prema ženi u perspektivi njezine potpunije uključenosti u misiju Crkve.

Složenost pitanja

Sve što smo rekli samo je dio problema koji muče današnju ženu. I nije im lako naći rješenja. I žena je sama, uostalom kao i muškarac, složeno biće. Podijeljena u sebi između svoje ženstvenosti, majčinstva i nježnosti, i vanjske društvene stvarnosti i želja, ona se još uvijek najbolje ne snalazi, ne zna u čemu je njezina prava sreća i životni smisao. Društvo ju je doista često zapostavljalo; no društvo je u biti samo jedan faktor, vrlo značajan, ali gotovo samo mehanički prisutan u njezinim pitanjima. Premda ono može i mora dosta učiniti, bit će izlišno samo od njega sve očekivati. Odlučna bitka za afirmaciju žene, kao uostalom i za svakoga, osobito zapostavljenoga čovjeka, mora se voditi na dva kolosjeka: na osobnom, unutrašnjem osvješćenju i na vanjskoj društveno-strukturalnoj revalorizaciji. Bilo bi pogrešno ostati na dosadašnjim i mnogim sadašnjim(!) shvaćanjima, bilo na onim povijesnim koja su doista sputavala i zapostavljala ženu, bilo na onim drugima koja smatraju da će se samim društvenim izjednačenjem sve riješiti. Dok ne uvide i žena i društvo, odnosno muškarac, da žena nije ni servis ni igračka, neće biti moguće govoriti o rješenju. Ženu valja uključiti u život i društvo ne kao suradnicu i pomoćnicu nego kao kompletnu osobu. Samo tako ona može shvatiti da joj uloga »igračke« može biti opasnija nego tradicionalna uloga »servisa«.

U svakom slučaju i žena i društvo moraju mijenjati tisućugodišnje navike i shvaćanja. Vladavina muškarca mora odstupiti, ali se zato borba žene za svoju ravnopravnost i društvenu ulogu ne smije pretvoriti u pogrešno rivalstvo ili, još gore, u obično pomodarstvo i zapostavljanje naravnih vrednota. Uloge se ne smiju zamijeniti. Bila bi to nova alijenacija.

Suvremeni svijet, čovjek i žena, mora dakle učiniti još velike napore, da bi se ostvarile opravdane težnje i nade suvremene žene. Ni Crkva u tome ne smije zaostati; najmanje ona! I unatoč složenosti pitanja valja ih iz dana u dan rješavati u skladu s općim napretkom i praktičnom reafirmacijom žene.